Maahanmuuttovirasto
Migrationsverket
Finnish Immigration Service

Lausunto

17.02.2020

MIG-202685
00.03.00
MIGDno-2019-1772

Eduskunta
lakivaliokunta

Lakivaliokunnan kokous 7.2.2020

Maahanmuuttoviraston lausunto asiassa KAA 1/2019 vp, tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen

Viitaten lakivaliokunnan kokouksessa 7.2.2020 esitettyihin tarkentaviin lisäkysymyksiin sekä lausuntopyyntöön, Maahanmuuttovirasto esittää lausuntonaan seuraavaa.

Turvapaikanhakijoiden vastaanoton valvonta

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011, vastaanottolaki) 8 §:n mukaan vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle.

Maahanmuuttovirasto valvoo turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten toimintaa laatimansa valvontaohjelman mukaisesti. Valvontatoiminta kohdistuu laaja-alaisesti keskusten toimintaan. Siihen kuuluvat keskusten omavalvonta ja muut toimintaa koskevat suunnitelmat, keskusten henkilökuntaryhmille Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksiköstä annettava ohjaus-, neuvonta- ja koulutustoiminta sekä keskuksiin tehtävät ohjaus- ja arviointikäynnit. Valvontaan kuuluvat myös kanteluiden ja selvityspyyntöjen käsittely sekä keskuksiin tehtävät tarkastuskäynnit. Edelleen valvonta käsittää käytännön toimintaan liittyvän systemaattisen tiedonkeruun ja talouden ja toiminnan suunnittelun, ohjauksen ja valvonnan.

Turvapaikanhakijoiden terveydenhuolto ja silpomisen käsittely sen yhteydessä

Turvapaikanhakijoille terveydenhuoltopalveluita järjestävät ja tuottavat sekä vastaanottokeskukset että vastaanottokeskusten ulkopuoliset julkiset ja yksityiset palveluntuottajat. Kaikissa keskuksissa työskentelee terveyden- tai sairaanhoitajia. Hoitajien määrä riippuu keskuksen paikka- ja asiakasmäärästä. Tyypillisesti asiakasmäärä yhdellä hoitajalla on 90-125 hakijaa. Alaikäisyksiköissä asiakasmäärä hoitajaa kohden on huomattavasti pienempi.

Keskuksissa työskentelevät hoitajat ovat keskeisiä ja välttämättömiä hakijan terveydenhuollon järjestymisen kannalta. He huolehtivat hakijoista, pitävät sairausvastaanottoa, tekevät hoitotoimenpiteitä sekä alkuterveystarkastuksia

www.migri.fi

PL 10
00086 Maahanmuuttovirasto
puh. 0295 430 431
faksi 0295 411 720

PB 10
00086 Migrationsverket
tfn 0295 430 431
fax 0295 411 720

PO Box 10
FI-00086 Maahanmuuttovirasto
tel. +358 295 430 431
fax +358 295 411 720

ja auttavat hakijoita pääsemään keskusten ulkopuolisiin terveyden- ja sairaanhoidonpalveluihin. Hoitajien kautta terveydenhuolto myös nivoutuu keskuksen muuhun toimintaan; hakijoiden potilastiedot ovat kootusti olemassa vähintään yhdessä paikassa, myös ulkopuolisia toimijoita varten sekä hakijoiden siirtyessä keskuksesta toiseen.

Silpomista selvitetään ja käsitellään hakijoiden kanssa terveydenhuollossa. Tämä tapahtuu keskusten hoitajien tekemän alkuterveystarkastuksen yhteydessä ja aina myöhemmässä vaiheessa tilanteen mukaan vastaanotolla.

Käytössä olevaan alkuterveystarkastusmalliin kuuluu asiaa selvittävä kysymys. Hakijoita ohjataan lisäksi itse ottamaan yhteyttä keskuksen hoitajiin myöhemmässä vaiheessa aina tarpeen ja terveyteen liittyvien huolien ja ongelmien ilmetessä. Maahanmuuttoviraston arvion mukaan on kuitenkin epätodennäköisempää, että hakija tuo silpomisen esille, jos siitä ei erikseen kysytä ja/tai hänellä ei ole silpomiseen liittyviä oireita. Kysyttäessäkin hakijan oma halukkuus kertoa asiasta on oleellista asian selvittämisen kannalta. Mikäli syytä ilmenee, hakija ohjataan keskuksen ulkopuolisiin palveluihin. Vastaanottokeskusten käyttämässä potilastietojärjestelmässä on asiaan liittyvä kirjausmahdollisuus.

Asia voi nousta esiin myös keskuksen ulkopuolisella palveluntuottajalla toimivan lääkärin vastaanotolla joko yksityisen tai julkisen terveydenhuollon puolella. Esimerkiksi neuvolasta tulee välillä vastaanottokeskuksiin asiaan liittyviä huoli-ilmoituksia.

Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön valvontatoiminnassa on havaittu, että keskusten hoitajien silpomiseen liittyvät kysymiskäytännöt ja potilastietojärjestelmään tekemät kirjaamiskäytännöt vaihtelevat. Asiasta ei täysin kattavasti tai systemaattisesti kysytä, ja hoitajien välillä on asiassa jonkin verran vaihtelua. Yhtä lailla kirjaaminen potilastietojärjestelmään vaihtelee. Tällä hetkellä keskusten käyttämästä potilastietojärjestelmästä ei ole saatavilla kattavaa tai luotettavaa tietoa, eikä määriä ole mahdollista pätevästi selvittää tätä kautta. Tarkkaa tietoa terveydenhuollossa tavattujen silpomistapausten määrästä ei tällä hetkellä ole.

Maahanmuuttovirasto on tehnyt yhteishankkeessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa nyt käytössä olevan alkuterveystarkastusmallin arviointityötä ja on ottamassa keväällä 2020 käyttöön uusitun alkuterveystarkastusmallin. Uusittu alkuterveystarkastusmalli sisältää edelleen silpomista selvittävän kysymyksen ja parannuksen potilastietojärjestelmään tehtävään silpomista koskevaan kirjaamistapaan. Tavoitteena on, että asiasta kysyminen ja asian kirjaaminen systematisoituu ja tätä kautta myös luotettavia tilastoja on jatkossa paremmin saatavilla. Maahanmuuttovirasto laatii myöhemmin viranomaisohjeen alkuterveystarkastuksesta.

Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikköön silpomiseen liittyviä konsultatiivisia, terveydenhuollollisia kysymyksiä ei ole juuri tullut vastaanottokeskusten hoitajilta. Edellä kuvatuista tiedollisista puutteista huolimatta, voi silpomisen esiintyvyyden arvioida olevan yleisesti turvapaikanhakijoiden joukossa varsin pieni. Näyttää siltä, että huomattavaa osaa kaikista turvapaikanhakijoista silpominen ei asiana koske. Silpomista

esiintyy erityisesti tietyissä Itä-Afrikan ja Länsi-Afrikan maissa sekä eräissä Lähi-idän maissa.

Maahanmuuttovirasto on yhdessä vastaanottokeskusten hoitajien kanssa laatinut aiheesta esitteen turvapaikanhakijoille ja hoitajille on järjestetty asiaan liittyvää koulutusta.

Turvapaikanhakijoiden sosiaalipalvelut ja tehdyt lastensuojeluilmoitukset

Keskusten sosiaalipalveluissa työskentelevät sosiaalihuollon ammattihenkilöt arvioivat hakijan tarvetta erilaisiin välttämättömiin sosiaalipalveluihin. Tehtäviin kuuluu myös neuvontaa, ohjausta, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät hakijoiden turvallisuutta, suoriutumista ja myönteistä kehitystä. Keskuksen sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja esimerkiksi laatii hakijalle asiakassuunnitelman ja huolehtii sen säännöllisestä päivittämisestä, koordinoi niin kutsuttua asiakasprosessia, tekee mahdollisen yksityismajoitusselvityksen, laatii erilaisia hakijoista pyydettyjä lausuntoja, perehdyttää edustajia, huolehtii hakijan kuntapaikkahakemuksesta, tekee verkostotyötä, neuvoo vapaaehtoisesta paluusta, käy tukikeskusteluita sekä tekee mahdolliset vastaanotto- ja käyttörahaa koskevat päätökset. Tyypillisesti asiakasmäärä yhdellä sosiaalityöntekijällä ja -ohjaajalla on noin 90-125 hakijaa. Alaikäisyksiköissä asiakasmäärä sosiaalityöntekijällä tai -ohjaajaa kohden on huomattavasti pienempi.

Maahanmuuttovirasto on ottamassa käyttöön kahta keskusten sosiaalipalveluihin liittyvää toimintamallia, joilla asian selvittämistä ja asiaan vastaamista voidaan pyrkiä keskusten sosiaalipalveluissa parantamaan. Ensimmäinen on sosiaalipalvelujen palveluprosessimalli, joka päivitetään. Tämä tarkoittaa keskuksissa käytettävän tuen tarpeiden selvittämisen ja asiakassuunnitelman laatimisen toimintamallin päivittämistä. Toinen on Lapset puheeksi- toimintamalli, jota Maahanmuuttovirasto on vienyt toteuttavaksi koko vastaanottojärjestelmässä EU-rahoitteisessa hankkeessa. Hanke loppuu kesällä 2020. Nämä toimintamallit liittyvät toisiinsa.

Vastaanottokeskukset eivät tilastoi lastensuojeluilmoituksia tai niiden syitä. Tarkkaa tietoa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määrästä ei siten ole. Maahanmuuttoviraston tiedossa kuitenkin on muutama silpomisen takia tehty lastensuojeluilmoitus. Kyseisissä tapauksissa perheen lapsi oli silvottu Suomen ulkopuolella ja aihe herätti silpomattoman lapsen/lasten osalta myös erityistä huolta. Silpomisen johdosta tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määrän voi arvioida olevan kohtuullisen pieni.

Vastaanottokeskusten sosiaalipalvelujen henkilöstölle on järjestetty asiaan liittyvää koulutusta.

Tiedon antaminen

Turvapaikanhakijoille annetun esitteen ja hoitajien ja sosiaalipalvelujen henkilöstön muuten antaman tiedon (alkuterveystarkastus, muu vastaanottotoiminta, sosiaalipalvelut) lisäksi tietoa hakijoille annetaan muillakin tavoin.

Vuonna 2015 käyttöön otettu Suomalaisen yhteiskunnan peruskurssi (SYK) on parhaillaan päivitettävänä. Kurssin erityisesti seksuaalikasvatusta sisältävässä

osiossa käsitellään muun muassa itsemääräämisoikeutta, seksuaalioikeutta, seksuaaliterveyttä, seksuaalikasvatusta, lasten seksuaalioikeutta, seksuaalista väkivaltaa, silpomista, ehkäisyä ja seksiteitse tarttuvia tauteja. Kurssin sähköisessä osuudessa käsitellään seksuaalista väkivaltaa ja itsemääräämisoikeutta. Kurssin aikana hakijat saavat myös linkin Seksuaaliterveys ja tasa-arvo -verkkokurssiin, joka voidaan tehdä mobiililaitteilla. Muuta materiaalia aiheesta on tuottanut Väestöliitto, jolla on erikielisiä videoita hakijoiden saatavilla netissä. Suomalaisen yhteiskunnan kurssi sisältää myös muita asioita koskevaa tietoa ja esimerkiksi tietoa lainsäädännöstä. Maahanmuuttoviraston näkemyksen mukaan annettava seksuaalivalistus on nykyisin riittävällä tasolla.

Tiedon antamisen kokonaisuudessa on hyvä huomioida muu systemaattinen tiedon antaminen keskuksissa ja keskusten käytössä olevan henkilöstöresurssit. Tällä hetkellä hakijoille järjestetään infotapahtumia, joissa kerrotaan muun muassa keskusten järjestyssäännöistä ja toimintatavoista keskuksessa. Maahanmuuttovirasto kehitti taannoisessa TURVA-hankkeessa vastaanottokeskusten väkivaltatyötä. Hankkeen tiedotusmateriaaliosiossa tuotettiin videomuotoista materiaalia hakijoille perus- ja ihmisoikeuksista sekä suomalaisesta lainsäädännöstä ja seuraamusjärjestelmästä. Myös nämä materiaalit ovat keskuksissa.

Maahanmuuttovirasto on myös keväällä 2020 ottamassa käyttöön uuden toimintamallin ja uudet materiaalit hakijoille annettavaan turvapaikkaprosessiin liittyvään menettelytapaneuvontaan.

Mahdollisia kehittämistoimia

Erityisesti seksuaaliteemojen ja silpomisen huomioinen saattaisi olla mahdollista osassa keskuksissa työskentelevien kriisi- ja perhetyöntekijöiden toiminnassa ja työmenetelmissä. Kriisi- ja perhetyöntekijät kuuluvat keskusten terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen henkilöstöön. Tämä voisi tarkoittaa kriisi- ja perhetyöntekijöiden intensiivisistä perhetyötä tai naisille suunnattuja ryhmätoimintoja. Tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan ole vielä punnittu tarkemmin.

Maahanmuuttovirasto on myös suunnitellut yleisemmän silpomista koskevan kirjallisen ohjeen laatimista vastaanottokeskuksille.

Silpomisen esiintymisestä turvapaikkaprosessin aikana

Näyttää siltä, että riski tyttöjen silpomiseen kasvaa sen jälkeen, kun esimerkiksi perhe saa mahdollisen oleskeluluvan ja siirtyy kuntaan asumaan. Asiasta tehdyt ja eri toimijoilta keskuksiin tulevat niin sanotut huoli-ilmoitukset esimerkiksi turvapaikkapuhuttelijoilta ja neuvoloista ovat kuitenkin jossakin määrin lisääntyneet turvapaikkaprosessin aikana. Asia myös työllistää keskuksissa aiempaa enemmän. Ensimmäisen turvapaikkahakemuksen käsittelyn kesto ja hakijoiden tekemät uusintahakemukset pidentävät vastaanottojärjestelmässä vietettyä aikaa ja nostavat mahdollisuutta silpomisen tapahtumiselle myös turvapaikanhakija-aikana ja vastaanottojärjestelmän piirissä ollessa. On kuitenkin harvinaista, että tyttöjä silvottaisiin turvapaikkaprosessin aikana.

Ylijohtaja Jaana Vuorio

Ylitarkastaja Suvi Okkonen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Maahanmuuttovirasto 17.02.2020 klo 13:54. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu Eduskunnan lakivaliokunta